

KUŞAN İSMİNİN, TOPLUMUNUN VE HÜKÜMDAR UNVANLARININ KÖKENİ ÜZERİNE*

UPON THE NAME, THE SOCIETY AND THE ORIGINS OF GOVERNOR TITLES OF KUSHAN

Yalçın KAYALI

Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hindoloji Anabilim Dalı, ykayali@ankara.edu.tr

Öz

Asya'nın güneyindeki üç büyük yarımadadan biri olan Hindistan, kadim tarihi boyunca farklı kültüre ve etnik kökene ait toplumların göç ettiği önemli bir merkez olmuştur. Orta Asya kökenli bu toplumlar özellikle, Hindistan'ın kuzeyine yerleşerek zaman içinde birbirinden büyük devletler ve imparatorluklar kurmuş ve Hindistan siyasi tarihinde önemli roller üstlenmişlerdir. Kuşanlar da bu devletlerden biridir. Kuşanlar Orta Asya'dan Kuzey Hindistan'ın büyük bir bölümüne kadar uzanan geniş bir coğrafyada egemen olmuş köklü bir imparatorluktur. Türk kökenli olduğu konusunda oldukça güçlü kanıtlar bulunan Kuşanların, Orta Asya anavatanlı Yüeci kabilesi menşeli olduğu düşünülmektedir. Biz de bu çalışmamızda Yüeci kabilesinin büyük Kuşan İmparatorluğu olma sürecindeki dönemde Kuşan isminin, toplumunun ve hükümdar isim ya da unvanlarının kökenleri konusundaki varsayımları, ilgili literatür bağlamında aktarmaya çalışacağız.

Abstract

India, one of the three greatest peninsulas in the south of Asia, has been an important center for the migration of different cultural and ethnic communities throughout the history. These Central Asia originated societies settled in the north of India, establishing bigger states and empires over time, and played an important role in the political history of India. As one of these societies, Kushans were a well-established empire that dominated a vast geography extending from Central Asia to a large part of North India. It is believed that Kushans who had a strong evidence of Turkish origins originated from the Yuechis tribe of the Central Asian homeland. In the context of the relevant literature, we will try to convey the assumptions about the origins of the names, the name of the society and the ruler names, or the titles of the rulers in the period during which this Yuechi tribe was in the process of being a great exponential empire.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 1 Ağustos 2017
Kabul edildiği tarih: 18 Ekim 2017
Yayınlanma tarihi: 27 Aralık 2017

Article Info

Date submitted: 1 August 2017
Date accepted: 18 October 2017
Date published: 27 December 2017

Anahtar sözcükler

Ortaçağ Hindistan Tarihi; Yüeciler;
Kuşan İmparatorları; Orta Asya

Keywords

Medieval History of India; Yuechis;
Kushan Emperors; Central Asia

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001549

Giriş

Asya'nın güneyindeki üç büyük yarımadadan biri olan Hindistan, toplumunun farklı sosyo-kültürel özellikleri sayesinde renklenmiş ve tarih boyunca birbirinden farklı halkların ve medeniyetlerin beşiği olmuş kadim bir coğrafyadır. Şüphesiz ki onun bu özelliğinin en önemli sebebi, dünya üzerindeki konumu ve fiziki yapısıdır. Araştırmacılar, Hindistan'ın yeri ve coğrafi özellikleri ile ilgili birçok betimlemede bulunmuşlardır; ancak bizce Burton Stein'in ilgili tanımlaması, Hindistan'ın konumu hakkındaki en iyi betimlemelerden birisini oluşturur:

* Bu makale, Türk Tarih Kurumu tarafından "Orta Asya ve Uzak Doğu Çalışmaları Alanı" bursuyla desteklenmiş olan "Kuşan İmparatorluğu Döneminde Hindistan Siyasi Tarihi ve Edebiyatı" başlıklı tamamlanmış doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Asya'nın güneyindeki üç büyük yarımadadan biri olan Hindistan, toplumunun farklı sosyo-kültürel özellikleri sayesinde renklenmiş ve tarih boyunca birbirinden farklı halkların ve medeniyetlerin beşiği olmuş kadim bir coğrafyadır. Şüphesiz ki onun bu özelliğinin en önemli sebebi, dünya üzerindeki konumu ve fiziki yapısıdır. Araştırmacılar, Hindistan'ın yeri ve coğrafi özellikleri ile ilgili birçok betimlemede bulunmuşlardır; ancak bizce Burton Stein'in ilgili tanımlaması, Hindistan'ın konumu hakkındaki en iyi betimlemelerden birisini oluşturur:

Hint Yarımadası, ilk bakışta bir üçgeni ya da ucu güneye doğru bakacak şekilde asılmış bir elması hatırlatır. Büyük bir bölümü Asya kara kütlesi içerisindedir. Bağımsızlık sonrasında Pakistan olarak isimlendirilen bölgesi ise, çok sayıda istilacı ve yerleşimcinin geldiği kuzeybatıya bakar. Kuzey sınırı... Himalayalar'a;... doğu ve batısı, Arap Denizi ve Bengal Körfezi'ne değin uzanır (Stein 8).

Tanımda da değinildiği üzere, tarih boyunca, özellikle Hindistan'ın kuzeybatısı, çeşitli istilacıların ya da göç etmek zorunda bırakılmış halkların vatanı olmuştur. Bayur, "*Hindistan'a kuzeyden girenlerin, büyük ölçüde de Türklerin, daha da kuzeyden gelerek kendilerini Orta Asya'daki vatanlarından eden istilacıların baskıları sonucu, bu coğrafyaya göç etmek zorunda bırakıldıklarını*" ifade eder (Bayur 9).

Çalışmamıza konu olan Yüeci (Yueh-çi) kabilesi soyundan gelen Kuşanlar da, yukarıda sözünü ettiğimiz biçimde bir göç deneyimi yaşayarak Kuzey Hindistan'a yerleşmişlerdir. Bu kabilenin etnik kökeni hakkındaki yorum ve iddialar farklılıklar gösterse de, bu durum, Orta Asyalı bir kavim oldukları gerçeğini değiştirmez. Yüecilerin göçü, Erken Dönem Hindistan Tarihinde önemli bir yere sahip olan Kuşanların tarih sahnesine çıkışı ve ilerleyişi ile ilişkilendirilir.

Bu çalışmamızda ilgili göç faaliyetini gerçekleştiren Yüecilerin, Hindistan'da yüzyıllar boyu hüküm süren Kuşan İmparatorluğu adını alan Kuşanlar kolunun kökeni hakkındaki varsayımları, isminin, toplumunun menşei, hükümdar adları ve unvanlarının anlamları bağlamında kısaca değerlendirip, ilgili konu hakkındaki görüş ve düşüncelerimiz dâhilinde incelemeye çalışacağız.

Kuşan İsminin Kökeni

Sanskrit dilinde “Kuṣāṇa” olarak söylenen Kuşan kelimesine ilk olarak MS I-II. yüzyıla ait Brahmi¹ ve Kharosthi² alfabeleriyle yazılmış Kuşan Kitabeleri aracılığıyla ulaşıyoruz. Kuşan adının anlamı ile ilgili yapılan çalışmalarda, araştırmacılar birbirinden farklı dört ihtimalin üzerinde durmaktadır. Bu ihtimaller (sırasıyla); bir beyin adı olması ihtimali, bir boy ya da klanın adı olması ihtimali, bir sülale adı ya da sülale hükümdarının şahsi lakabı, ismi olarak kullanılması ihtimalleridir (B. Kumar’dan akt. Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1232). Kuşan ismi, anlambilimsel olarak da çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Kuşan sözcüğünün “idare, yönetim” anlamındaki *Kuṣa* ve “kök, gövde, menşei” anlamlarındaki *-na* kelimeleri ile birleşerek “hükümdar sülalesine mensup” anlamına gelebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca *kuṣa* kelimesine, genitif eki *-na* (aitlik bildiren- nın, -nin) eklenerek *kuṣana* formunun oluşturulduğu ihtimalinin üzerinde de durulmaktadır (Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1233). Bu durumda *Kuṣa* sözcüğü eğer bir boy ya da klan adı ise, *Kuşana* da *Kuşan* boyuna ait olan anlamında kullanılmıştır. Son dönem Hint kaynaklarında ise yeni Hindî dilinin fonetik kuralları gereği, sondaki *-a* sesi düşürülmüş ve *Kuşan* şeklindeki formu kullanılmaya başlanmıştır.

Toharcadan Sanskrit diline çevrilen iki dilli (Toharca-Uygurca) bir eserde ise, Uygurca “toğrı tili” ifadesi yer alır. Sanskrit dili-Toharca çift dilli Buddhist metinde geçen Tokharika “Kuçalı kadın” söylemi aracılığıyla bu adın Doğu Türkistan kökenli olduğu iddia edilir. Maenchen-Helfen, Yüeci’nin (ngiwāt-tia: gwat, got, gut veys ngiiu-tšie < ngiu-tie = gut tia) = Kuça/Kuşa olduğunu önererek Yüeci toplumunun İrani ve Tohar unsurlarını barındıran bir topluluk olarak *Kuşa* ismini kullandıklarını iddia ederler (Golden 69).

Kuşan sözcüğünün yazılış biçimdeki farklılıklar, bu sözcüğün kökeni ve anlamı konusundaki çalışmaları daha da zorlaştırmaktadır. Bu değişikliklerin temel sebebi, birbirinden farklı alfabelerden yapılan aktarımlarda yaşanan transliterasyon

¹ Hindistan’da kullanılan çok çeşitli alfabenin hemen hemen hepsinin Brahmi’den türedikleri bilinir. Brahmi alfabetesinin kökeninde ise hangi alfabenin bulunduğu çok net değildir. Edward Thomas gibi bazı bilim adamları Brahmi’nin Dravid buluşu olduğunu öne sürerken, Cunningham ve Dowson gibi kişiler din adamlarının bunu resim yazıdan geliştirdiklerini iddia ederler. Bu ikinci teori, İndus Vadisi yazısının keşfiyle desteklenmiştir. Bu ve benzeri diğer görüşler konusunda henüz bir fikir varlığına varılmış değildir (Kaya, *Hindistan’da Diller* 33-35).

² Kharosthi Alfabeti ise MÖ 3. yüzyıl ile MS 3. yüzyıl arasında kullanıldığı belirtilen ve özellikle de Kuşan dönemi eserlerinde Gandhara bölgesinde görünen bir alfabe türüdür. Orta Asya’da kullanılmış olan Arami alfabetesinden türeme olduğu ifade edilir (Kaya, *Hindistan’da Diller* 37).

sorunudur. Mat kitabelerinde kullanılan Kharosthi ve Grek alfabeleri, uzun sesli harflerin yazımının yapılabildiği bir alfabe olmamakla birlikte, bu durumun ayrımının yapılmasına da izin vermemiştir. Bu nedenle araştırmacılar, bazen Kuşan şeklindeki yazılış biçimini, bazen de Kushān biçimindeki kullanımı tercih etmişlerdir. Öte yandan Kuşana ya da Kushāna şeklindeki yazılış biçimini kullananlar da olmuştur (Fleet 369). Ayrıca Kuşan kelimesinin yazımında bazen diş sesi olan -n harfi tercih edilmişken, zaman zaman da kafa sesi olan -ṅ sesi kullanılmıştır. Bu durum, Kushān ya da Kushāna şeklindeki alternatif yazım şekillerini de gündeme getirmiştir (Fleet 371).

Kuşan sözcüğünün etimolojisi ve anlam bilgisi üzerinde yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan farklı varsayımlar, Kuşan toplumunun kökeni mevzusunda da karşımıza çıkmaktadır.

Kuşan Toplumunun Kökeni

Kuşanların kökeni konusu, daha önceki araştırmacıların da çalışmalarında belirttiği gibi henüz tam bir netlik kazanmış değildir. Enver Konukçu'nun "Kuşanlar ve Akhunlar Tarihi" adlı doktora tezinin "Kuşanlar'ın Milliyeti" başlığını taşıyan ilk bölümünde şu ifadeler yer alır:

Kuşanlar'ın hangi etnik zümreye ait oldukları meselesi yeni bir problem değildir. Şimdiye kadar da bu mevzu ile ilgilenen âlimler tarafından araştırılmasına devam edilmiştir. Bizim Kuşanlar'ın etnik menşeleri ile ilgili bilgi edinmek üzere başvurduğumuz kaynaklar Latin, Grek, Çin ve Hint malzemeleri ile arkeolojik kazılarda bulunan paralar, kitabeler v.s.'dir. Bu kaynaklardaki dil, giyiniş, fiziki tasvirler, kralların kullandıkları unvanlar, Kuşanlar'ın Türk, Moğol ya da Saka-İran menşeli oldukları hakkında üç faraziyenin doğmasına sebep olmuştur (Konukçu 1).

Tezcan ise; Kuşanların menşei ile ilgili çalışmalarında Konukçu'nun öne sürdüğü üç bilimsel görüşe ek olarak üç farklı olasılıktan daha bahsetmektedir. Bunu göre Kuşanlar; "Türk, Moğol, Tibet, Hint, İran ve İskit kökenli olabilirlerdi. Araştırmacılar ise Tibet ve Hint kökenli olabilecekleri ile ilgili görüşleri pek fazla desteklememişlerdir" (Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1235).

Kuşanların ortaya çıkışları, erken dönem siyasi ve askerî faaliyetleri ile ilgili ilk bilgilere, Çinliler tarafından oluşturulmuş tarih kaynakları aracılığıyla ulaşıyoruz. Kuşanlar ayrı bir kol olarak Yüecilerden ayrılmadan önce yekpare bir topluluk olarak, Tsenn-hoang yani Tun-huang şehri ile K'i-lien yani Tien-şan yakınlarındaki

Çin-Türkistan sınırları arasında, (araştırmacılar tarafından) Kan-su adı verilen bölgede yaşarlardı. Kaynaklarda, Yüecilerin komşuları Hiung-nular tarafından mağlup edilerek anavatanlarından kovuldukları aktarılmaktadır. Bu mücadelede Yüeci Kabilesi liderinin kafasının kesilip kafatasından Hiung-nu kralı için içecek konulan bir kap yapıldığı kaydedilmiştir (Sircar 136).³

Anavatanlarından kovulan Yüeciler, Taklamakan çölünün kuzeyine doğru ilerlemiş ve Wusunlar olarak bilinen kabileyle savaşmışlardı. Bu savaş sonucunda Wusunlara karşı galip gelen Yüeciler, İli nehri ovalarının güneye doğru giden akarsu yatakları boyunca yerleşmişlerdi. Ancak daha sonra, Yüecilerden ayrılan bir kol (Küçük Yüeciler), Issık Gölü'nün de ötesine geçerek, Tibet sınırlarına kadar ilerlemişti. Yüecilerin ana kolu yani Ta-Yüeciler (Büyük Yüeciler) ise Cakharte yani Syr Daryâ'nın (Seyhun) kuzey sınırındaki ovalarda yaşayan Sakalar (Sse, Sai, Sek) ile karşılaşmışlar ve onları mağlup ederek ülkelerine yerleşmişlerdir (Sircar 136-137).

Çin *Shih Chi* kayıtlarında Ta-Yüecilerin bahsedilen bu faaliyetlerinin yanı sıra Yüecilerin coğrafi, fiziki ve idari durumu ile ilgili olarak şu ayrıntılara yer verilir:

Ta Yüeciler, Ta-Van (Fegana)'ın muhtemelen iki ya da üç bin li batısındadır, bunlar Kuei-shui (Ceyhun veya Amu Derya)'nın kuzeyinde yaşarlar. Bunların güneyinde Ta-hsia (Baktria), batısında An-hsi (Part), kuzeyinde K'ang-chü vardır. Göçebe bir ülkedir, hayvanlarının peşinden hareket edip göçerler, Hsiung-nular (Hun) ile aynı geleneğe sahiptirler. Yay geren yüz ya da iki yüz bin askerleri vardır (Chavannes 84).

Han-shu kayıtlarında ise;

Ta Yüeci ülkesinin başkenti Chien-shih şehridir. Ch'ang-an'a uzaklığı 11600 li'dir. Genel valiliğe bağlı değildir. Hane 100 bin, nüfus 400 bin, savaşabilen asker sayısı 100 bindir. Doğuda Genel Valiliğin olduğu yere 4740 li uzaklıktadır, batıdaki An-shi'ye (Part) 49 günde yürünür, güneyde Chi-Pin (Keşmir) ile komşudur. Toprakları, iklimi, mal türleri, halkın geleneği ve paraları An-hsi (Part) ile aynıdır (Chavannes 85).

³ Bu olayın tarihlendirmesi ile ilgili yorumlar farklılık göstermektedir. Örneğin; Dr. Franke bu olay için MÖ 147-160 tarihini işaret ederken, diğer araştırmacılar MÖ 162 tarihi konusunda hemen hemen fikir birliği içinde olmuşlardır (Smith, *Early History of India* 263).

Çin kaynaklarında Sai veya Sai-Wang ismiyle ifade edilen Sakalar, Yüeciler tarafından yenilgiye uğratılmışlardı. Daha sonra Doğu Türkistan'ın batısı ve Pamirler'in doğu eteklerinden güneye doğru ilerleyerek Indus (Sind) Irmağı boyunca Chi-pin (Keşmir), Gandhara ve Arachosia (Kandahar) bölgelerine giderek yerleşmişler ve MÖ I. yüzyıldan itibaren burada devletler⁴ kurmaya başlamışlardır. Bu devletler, Kuşanların ileriki dönemlerdeki siyasi ve kültürel gelişiminde önemli roller oynamışlardı (Tezcan, *Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler* 10).

Yüecilerin ana yurtlarından kovularak göç etmek zorunda bırakılmaları hakkında Smith, çalışmasında şu ifadelerle yer vermektedir:

Büyük Yüeciler diye bilinen göçebe topluluk MÖ 174-160 yıllarında Batı Çin Kâbileleri tarafından anayurtlarından kovulmuş Gobi yani Taklamakan çölüne doğru uzanan bir yol boyunca göç etmeye zorlanmışlardı. Bu göç faaliyetleri sırasında diğer bir göçebe topluluk olan Sakalarla karşılaştılar. Herodot'un aktarımlarına göre eski İranlılar, İskit Kâbilelerinin tamamı için Sakai terimini kullanırlardı. Sakalar, Seyhun yani Syr-Daryâ ırmağının kuzeyinde yaşıyorlardı.⁵ Göç yolları üzerinde karşılaştıkları Sakalara karşı çetin mücadeleler vermiş olan Yüeciler onları mağlup ederek büyük bir zafer kazanmışlardı. Ancak bu zafer çok uzun sürmedi. Diğer bir göçebe topluluk olan Wusunlar tarafından mağlup edilen Yüeciler, Sakalar'ın topraklarından sürülerek Seyhun ırmağının kuzey bölgesindeki vadilere yerleştiler. Wusunlar tarafından Sakaların topraklarından göç etmeye zorlanan Yüeciler, bu göç yolunda, daha önce topraklarına el koydukları Sakalarla tekrar karşılaştılar. Yüecilerle karşılaşan Sakalar vatanlarını korumak için ellerinden geleni yapmışlarsa da başarılı olamamışlardır." (Smith, *Oxford History of India...* 126-127).

Fakat Hiung-nuların hâkimiyeti altında büyüyen Wusun kralının oğlu, Yüeciler tarafından katledilen babasının öcünü almak için Yüecilere saldırmış ve Sakaların topraklarına yerleşmiş olan Yüecileri batı ve güney vadilerine yani Axus, Amu Darya'ya (Ceyhun) doğru sürmüştü. Yüeciler bu sürgünden sonra Ta-hsia

⁴ Bu devletler, Batı literatüründe Indo-Saca ya da Indo-Scythian oluşumlar olarak gösterilmiştir. Ayrıca İran veya Şakastana bölgesinden gelenlerle birleşerek yeni bir sülale kurmuşlardır ki bunlara da "Indo-Parth" adı verilmektedir (Tezcan, *Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler* 10).

⁵ Wusunların batısında ve Seyhun ırmağının kuzeyinde yer alan bir bölgede ikâmet etmekteydi.

olarak adlandırılan bölgeye yani Baktria'ya geldiler. Bu bölgeye yerleştikten sonra eski Sogdiana'yı Bokhara adıyla başkentleri yaptılar (Sircar 136; Samad 78-79).

Ceyhun nehrinin güneyindeki Baktria bölgesine yerleşen Yüecilerin bir ya da ikinci jenerasyonu, zamanla göçebe yaşam tarzından vazgeçerek, yerleşik hayata geçmiş ve birbirlerinden bağımsız beş kola ayrılmışlardır. Çin kaynaklarında bahsedilen ve yaklaşık olarak MÖ 128'lerde olduğu düşünülen göçebe saldırılarının tasvirlerine, Strabon'un Yunanca ve Pompeius Trogus'un Latince eserlerinde de benzer şekillerde yer verilmiştir (Vásary 62).

Yüeci göçü sonrası tarihi ile ilgili bilgilerimiz ise ilgili döneme ait kayıtların tutulmamış olması sebebiyle sakteye uğramaktadır. Ancak bilinen tek somut bilgi, Yüecilerin beş ana kola ayrılarak birbirinden bağımsız beylikler olarak varlıklarını sürdürdükleri gerçeğidir. Konu ile ilgili olarak Fan-ye tarafından toplanmış Çin Hoğ- Han-şu kayıtlarındaki anlatımlar ise şöyledir:

Beş yabgunun oluşturulmasından yüz yıl sonra, "Guiy-şuang'ın Çyu-cyu-çüe (adlı) yabgusu diğer dört yabguya saldırarak onları yıkmış ve kendisini (onların) kralı yapmıştı; krallık Guiy-şuang diye adlandırılmıştı. (Bu) kral Anşi'yi işgal etmiş, Gav-fu ülkesini almış ve dahası, Pu-da ve Cbin'i yıkmış ve bunların topraklarını tamamen sahiplenmişti. Çyu-cyu-çüe 80 yaşını aştığı bir sırada ölmüş ve oğlu Yen-gav-cın onun yerine kral olmuştu. O da, kendi payına, Tyen-cu'yu (Kuzey Hindistan) yıkmış ve buraya denetimi sağlamak üzere bir general yerleştirmişti. Bundan sonra, Yüeci son derece zenginleşmiş ve güçlenmişti. Çeşitli (Batılı) ülkelerde (yöneticilerden) Guiy-şuang (Kuşan) kralı diye söz edilirdi, fakat eski isimleri temel alan Hanlar, Kuşanları ifade eden "Büyük Yüeci" ismini kullanmıştır (Narain 220-221).

İlk Han hanedanlığı ile ilgili Pan-ku kayıtlarında ise MS 24'e kadar olan dönemde Yüeci başkenti ile Ceyhun'un kuzeyindeki Kien-çi ve Ki-pinlerin komşu olduğu ve karşılıklı ticari faaliyetlerde bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca yine bu kayıtlarda Yüecilerin göçebe yaşam tarzını terk ettikten sonra, sistemli bir devlet yapısına geçiş yaptıkları ve ülkelerini beş eyalete⁶ ayırdıkları kaydedilmiştir. Bu beş eyaletten biri olan Kuei-ŞuangDen, yani Kuşanlar'dır.

⁶ Çin kaynaklarına göre bu beş eyaletin isimleri şöyledir: Hsiu-mi, Shuang mi- Hsi-tun, Tu-mi ve Kuei-Suang'dır (Tezcan, *Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler* 10).

Son dönem Han Hanedanlığı tarihi kayıtlarını tutan Fan-ye'ye göre ise, bahsi geçen eyalet sistemine geçildikten yaklaşık yüz yıl sonra Kouei-çouang yani Kuşanlar'ın K'ieoutsieou-k'io adındaki yabgou'su (lideri) diğer dört Yabgou ile birlikte Ngan-si (Parthia'nın Arsacid krallığı), Kau-fu (Kâbil), Kipain'i (Kâfiristan ve onun bitişiğindeki doğu toprakları) ele geçirerek büyük bir hanedanlık haline gelmişlerdir (Samad 78).

K'ieoutsieou-k'io 80'li yaşlarında öldükten sonra yerine oğlu Yen-Kao-tçen geçmiştir. T'ien-tçou'ya yani Pencab bölgesine kadar olan bölgeyi ele geçirip hüküm sürmeye başlamıştır. Yüeciler işte bu sınırlara ulaştıktan sonra çok güçlü bir devlet haline gelmiş ve diğer bütün ülkeler onları Kuşanlar olarak adlandırmıştır (Sircar 137). Váস্য'a göre bu devlet, Hint, İran ve Yunan unsurlarını bünyesinde birleştirmişti; Helenistik Yunan ve Buddhist Hint kültürlerinin kendine özgü bir alaşımını oluşturmuştu (Váস্য 62-63).

Sonuç olarak Kuşanlar, Yüecilerden türeyen Asyalı bir kavimdir. Ancak göç hareketlerinden dolayı yerleştikleri coğrafyaların etnik özelliklerinden de etkilenmişlerdir. Bu sebeple net bir etnik köken bilgisine sahip olmasak da daha önce de belirttiğimiz gibi, onların kökenleri konusunda bazı kaynaklarda üç, bazılarında ise altı varsayım üzerinde durulmaktadır. Biz de çalışmamızın bu kısmında özellikle üzerinde durulan Moğol, Türk ve Saka-İran kökenli olabilecekleri yönündeki ihtimaller üzerinde duracağız.

Kuşanların Moğol etnik zümresi olarak sayılmasının sebebi, ataları Yüecilerden dolayıdır. Batılı bilginler Asya'da Türklerin ve Çinlilerin haricinde kalan kabileleri hep Moğol olarak nitelendirmişlerdir. Yüeciler, W. Eberhard tarafından Türk kavimlerine komşu ve kuzeyde oturan bir kabile olarak gösterilmiştir. H-siung-nularla komşu olmalarından dolayı, gelenek ve görenekleri onlarınkine benzemektedir. Bu sebeple Yüeciler ve onların halefleri olan Kuşanlar, Hun camiasının dışında kaldıkları için Moğol sayılırlardı. Çin kaynakları ise Yüecilerin Ta-hsia, yani Belh (Baktria) bölgesini ele geçirdiklerini ve bu bölgeyi beş kısma bölerek yönettiklerinden bahsetmektedir. Bu beş yönetici içerisinde üstünlük sağlayan Kuei-chu-ang yabgusu, Kuşan adını almıştır. Bu gibi kanıtlarla Kuşanların Moğol menşeli oldukları imâ edilse de, yapılan araştırmalar ve yeni bulgular ilgili iddaaları zayıflatmıştır (Konukçu 2-3).

Kuşanların Türk kökenli olabileceği yönündeki görüşler de oldukça fazladır. Bu görüşün sahipleri arasında S. Lévi , Friedrich Hirth, Hultsch, Konow ve Kennedy gibi önemli Hindistan Tarihi araştırmacıları yer alır. Friedrich Hirth ve E.

Chavannes'e göre Grek ve Kharosthi alfabesiyle yazılan belgelerde yer alan "Zaouu" ve "Yavugasa" sözcükleriyle Çin kaynaklarında geçen hsi-hou şeklindeki hitaplar Türk kökenli hükümdarların kullandığı bir unvan olarak Kuşan krallarına atfedilmiştir. Hirth, Kucula Kadphises dönemi madeni paralarında kendisi için kullandığı yavuga kelimesinin Türkçe yabgu ile aynı olduğunu belirterek, Kuşanların da Türk olduğunu ifade etmektedir (Konukçu 1-2).

Kuşanların Türk kökenli olduğu yönündeki diğer bir görüş Bayur'un Hindistan Tarihi adlı eserinde şu şekilde açıklanmıştır:

Kuşan krallarından Kanişka'nın (Kanık) para ve heykellerindeki tasvirlerin Türk giyim tarzına benzediği görülür. Belden aşağısı genişleyen bir palto ve uzun çizmeler, ayrıca iri başı, yuvarlak yüzü, geniş ve iri göğüs bölgesi ile vücut hatlarının Türklere benzediği ifade edilir. Kanişka ve oğlu Huvişka'ya ait bazı paraların üzerindeki şekillerde kralın yanında kadın tasvirlerine de yer verilmiştir. Bu kadın tasvirlerinin yanında Nana, Nanaia, Nana rao isimleri yer almaktadır. Bu kelimenin de Türkçedeki nene ya da nine sözcüklerini karşıladığı düşünülmektedir (Bayur 69-70).

Kuşan hükümdarlarının bahsi geçen görünüşleri, geleneksel Türk giyim şekli ve vücut biçimiyle çok yakın benzerlik gösterir ve Kuşan hanedanlığı mensuplarının Türk kökenli olduğu yönündeki görüşleri desteklemektedir (Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1236).

Keşmirli tarihçi Kalhana'nın Rācataraṅgini⁷ adlı eserinde ise Kuşan kralı Kanişka, hemen hemen kuşkuya yer vermeyecek bir biçimde, Türk olarak tanıtılır.

Sanskrit Rājatarāṅgini'den:

अथाभवन्स्वनामाङ्कपुरत्रयविधायिनः।
हुष्कजुष्ककनिष्काख्यस्त्रयस्तत्रैव पार्थिवाः ॥१६८॥

Transliterasyonu:

athābhavansvanāmāṅkapuratrayavidhāyinaḥ.

hushkacushkaKaniṣkākhyastrayastatraiva pārvhivāḥ. (I.168)

⁷ Keşmirli tarihçi Kalhana, Rācataraṅgini adlı bu eserini 1070'lerde yazmaya başlamış ve 1149-1150 yıllarında tamamlamıştır. Orta Asya kökenli Türklerin, Hindistan içlerine girmeden önce Keşmir'e uğramış olmaları, bu yakın coğrafyayı iyi bilen Hintli tarih araştırmacısı ve yazarının bizim için güvenilir kılacaktır.

Türkçesi:

Bu ülkede (Keşmir) Hushka, Cushka ve Kanişka adındaki üç kral, şehirler kurdular ve sonrasında bu şehirler onların kendi adlarıyla bilindi (Kalhana 8).

स विहरस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः।
जयस्वामिपुरस्यापि शुद्धधीः सांविध्यकः॥१६९॥

sa viharasya nirmātā cushko cushkapurasya yaḥ.

cayasvāmipurasyāpi śuddhadhīḥ sāmvidhayakaḥ. (I.169)

Ayrıca Cushka Cayasvamipura adındaki başka bir şehirde ibadethane olarak kullanılması için bir bina inşa ettirdi (Kalhana 8).

ते तुरुष्कान्वयोभूता अपि पुनण्यश्रया नृपाः ।
शुष्कलेत्रागिदेशेषु मठजैयत्यादि चक्रिरे॥१७०॥

te turushkānvayobhdūtā āpi puṇaṇyaśrayā nrpāḥ.

śushkaletrāgideśeshu maṭhacaiyatyādi çakrire. (I.170)

Onlar Turashka (Türk) kökenli olmalarına rağmen Shushkaletra'ya ibadet edilebilecek birçok ibadethane yaptırmışlardı (Kalhana 8).

प्राज्वे रज्यक्षणे तेषां प्रायः कश्मीरमण्डलम्।
भोज्यमास्ते स्म बौद्धानां प्रब्रज्योर्जिततेजसाम्॥१७१॥

prācve racyakṣhaṇe teshāṃ kaśmīramaṇḍalam.

bhocyamāste sma bauddhānāṃ prabracyorcitatecasām. (I.171)

Onların (Hushka, Cushka ve Kanişka) uzun hükümdarlık dönemlerinde (Buddhist) keşişler çok güçlü bir konumdaydı ve Buddhizm inancı (herhangi bir) karşı çıkma ya da engelleme olmaksızın hüküm sürüyordu (Kalhana 8).

Kaya ise, Türkistan'dan gelerek öncelikle Hindistan'ın kuzeybatısına yerleşen ve sonrasında Benares'e kadar uzanan bir coğrafyada egemenlik kuran Kuşan hükümdarlarının giysilerinin tipik Orta Asya tarzını yansıttığını ifade eder. Ayrıca Kalhana'nın Rājatarāṅgini adlı eserinin VIII. bölümde yer alan "Hushka ve diğerleri (Cushka, Kanişka) de Türk kökenlidirler." ifadelerine dikkat çeker (Kaya, *Eski Hint Metinlerinde...* 13). Katariya ise; Sanskrit dilinde kaleme alınmış Hint Edebiyatına

ait diğer kadim metinlerde de (Atharvaveda, Aiteraya Brāhmaṇa, Śatapatha Brāhmaṇa, Rāmāyaṇa, Mahābhārata, Kathāsaritsāgara vb.) Orta Asya kökenli Türk topluluklarından Tokharalar, Tusharalar, Tukharalar ya da Tuharalar şeklinde bahsedildiğini ifade etmektedir. Ayrıca Yüceçiler için de ilgili metinlerde adı geçen isimlerin kullanılmış olabileceğini aktarırken Orta Asya kökenli olabilecekleri ihtimaline vurgu yapar (Katariya).

Kuşan Hanedanlığının Türk kökenli olduğu ile ilgili diğer bir ipucu El-Biruni'nin Kitāb'üt-Tahkik Mâ li'l-Hind⁸ adlı eserinin muhtelif bölümlerinde yer alır. Araştırmacılar eserde Kaşmir bölgesinin kuzey doğusunda yaşadıkları söylenen Türklerin aslında Kuşan soyundan gelenler olduğunu iddia eder.

Keşmir etrafı yüksek dağlarla çevrili olan bir plato boyunca uzanır. Şehrin güney ve doğusunun tamamı Hindulara aitken batısı farklı farklı krallara, Bedeşhan sınırlarına kadar ulaşan daha uzak bölgeleri ise Vakan Şah'a aittir. Kuzey ve doğusu ise Hotan (Khotan) Türkleri ve Tibetlilere aittir (El- Birûnî 137).

Eserde Kanişka'dan, Kanik ismiyle bahsedilir. Aynı bölümde Hintlilerin Kâbil'de ikamet eden Türk asıllı bir krallarının olduğundan ve bu kralın Tibet kökenli olabileceği ifade edilir. Türklere özgü giyim tarzını benimsemiş olan bu kralların ilkinin adı Barhatakin'dir ve Kâbil'e kuzeyden gelerek önceleri bir mağaranın içinde yaşadığı rivayet edilir. İşte bu kralın haleflerinden biri olan Kanik ya da Kınık'ın Purushavar'da bir Buddhist Vihāra yani manastır inşa ettirdiği bildirilir. Bayur ve Kaya, Kınık olarak bahsedilen kralın aslında Kanişka olabileceği tezini savunurlar. Öyle ki Kaya, Sanskrit metinlerde geçen Turushka ifadesiyle Türklerin kastedildiği konusundaki hakim olan görüşe katıldığını belirtirken, Kanik isminin de benzer bir biçimde, Kanişka olarak kullanılmasının Sanskrit dili sesletim kuralları açısından uygun olabileceği kanısındadır. Nitekim Türkçe kökenli olan Kanik sözcüğünün elindekilerden hoşnut olan, azla yetinen, tok gözlü ve kanaatkâr anlamlarına gelmesi belki de Buddhizm'i benimseyen bu krala verilen bir unvan ya da lakap olması ihtimalini de beraberinde getirir.

⁸ El-Birûnî 1017'de, Harezmi Devleti Gazneli Mahmut tarafından yıkılınca, Birûnî de Gazne şehrine gelerek burada Gaznelilerin himayesine girdi. Sarayda büyük itibar gördü ve Gazneli Mahmut'un Hindistan seferine katıldı ve Hindistan Gazneli Mahmut tarafından ele geçirilince Nendene şehrine yerleşerek bilimsel çalışmalarına burada devam etti. Sanskrit dilini öğrenerek Hint toplumunun yaşamı ve kültürü üzerine çalıştı. Kitāb'üt-Tahkik Mâ li'l-Hind adlı eseri işte bu çalışmalarının sonucu olarak yazdığı eseridir.

Kuşanların etnik kökeni hakkında son olarak değineceğimiz varsayım ise, Saka-İran menşeli oldukları ihtimalidir. Araştırmacılar tarafından Kuşanların Saka-İran kökenli olarak gösterilmesinin temel sebebi Doğu İran'daki kabilelerin yaşadığı sahada vücut bulmalarındır. Ayrıca kuzey Hindistan'da Sakalar'ın kültür sahasına girmelerindedir. G. Haloun, St. Konow, P.Pelliot, E. Loumann, H. Lüders ve Vesendonck tarafından Kuşanlar ısrarla Saka-İran kökenli olarak kabul edilmiştir. Bu iddialarını Kuşanların kullandıkları isimlerin Hint ve Doğu İran dilleri ailesine mensup olmalarına dayandırmaktadırlar (Konukçu 3).

Konow, Kuşanların kitabelerinde görülen yavuga, kucula, erchuna, muroda/murunda gibi tabirlerin ve Kanişka madenî paralarındaki şao/şau ya da şahi gibi ifadelerle, Kucula Kadphises için zaman zaman kullanılan Kara unvanlarının İran dili kullanımlarıyla benzerlik gösterdiğini ifade eder. Konow'un bu görüşüne yakın bir şekilde R. Grousset de Kuşanlar'ın ilk yerleşim yerleri olan Doğu Türkistan'daki Turfan, Karaşarh, Kuça ve Kaşgar bölgesinde MS 9. yüzyıla kadar olan süreçte İran, Sanskrit ve Hint-Avrupa dil ailesine mensup diğer Avrupa dillerinin konuşulduğuna dair sağlam gerekçeler sunmuştur. Bahsedilen bu diller ile ilgili olarak P.Pelliot tarafından Doğu İran dili, Luders tarafından Saka dili, Kirtse ve Bailey tarafından Hotan Sakacası isimlendirilmeleri yapılmıştır. Bu durum Kuşanların Baktria'da ilk devletlerini kurmalarından itibaren görülen isim ve unvanların, Saka ya da Doğu İran dili olarak açıklanmasına neden olmuştur. Kuşan hükümdarları isimlerinin Saka ve İran kökenli olduğunu savunan görüşün diğer dilsel kanıtları ise kısaca şöyledir: Kuşan hükümdarlarından Kanişka, Huvişka ve Vasişka isimlerindeki -işka eki İran dilinde kullanılır ve ilgili sığata en üstünlük anlamı katar. Bu bağlamda Kanişka "en geç", Huvişka "en yaşlı" ve Vasişka "yürüyenlerin en iyisi, en iyi araba kullanan" şeklinde kullanılmıştır.

Kuşan toplumunun kökeni hakkındaki görüş ve kanıtlar elbette ki bu kadarla sınırlı değildir. Ancak yapılan araştırmalar ve ortaya konulan farklı görüşler bu konu ile ilgili kesin bir yargıya varmamızı engeller.

Kuşan Krallarının İsimleri Hakkındaki Etimolojik Yaklaşımlar

Kuşan krallarının isimleri hakkında yapılan etimolojik varsayımlar, kralların etnik menşei, siyasi ya da dinî görüşü hakkında önemli ipuçları vermesi sebebiyle araştırmacılara yol göstermektedir. Bu sebeple Kuşan tarihi hakkında yapılan çalışmalar kapsamında Kuşan krallarının isimleri ve bu isimlerin etimolojik ve anlambilimsel yorumlamaları üzerinde de durulması gerekmektedir. Bu bağlamda Kuşan Krallığının kuruluş dönemi yöneticilerinden biri olan Kucula Kadphises'in

ismi ile ilgili olarak şu yorumlar yapılmaktadır: Hultzsch'a göre Kuşanların ilk hükümdarı olarak gösterilen Kucula Kadphises'in ilk ismi olan "Kucula" Türkçe bir kelimedir. Türkçede küçlü, külçür, küçlük şekillerinde ifade edilir ve güçlü-kuvvetli anlamlarına gelir (Hultzsch'dan akt. Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1237). Ruben de Eski Hint Tarihi adlı eserinde tıpkı Hultzch gibi Kucula isminin Türkçe kökenli bir isim olduğunu ve aslında Türkçe "güzel" sözcüğünün bir formu olarak kullanıldığını ifade eder (Ruben 199).

Biz de ikinci ismi "Kadphises" olan Kuşan kralının, ilk isim olarak ikinci ismini niteleyen bir sıfat kullanmış olabileceği ihtimali üzerinde durarak güçlü ya da güzel anlamlarına gelen Kucula unvanını taşıdığını düşünmekteyiz. Bu durum Kucula Kadphises'in etnik kökeni hakkında yapılan yorumlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, özellikle isminin Türk unsurlarından etkilenmiş olabileceği konusundaki kanaatleri güçlendirmektedir.

Kucula Kadphises ile birlikte Vima Takto ve Vima Kadphises, isimleri de anlam ve biçim özellikleri açısından incelenmiş ve Vima ön isminin eski İran dilinde de kullanıldığı belirtilmiştir. Bu aktarıma göre Vima ismi, eski İran dilinde kullanılan bima ya da bhima isimlerinden gelerek korkunç, korkutucu anlamlarını taşımaktadır (W. Eilers'dan akt. Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1241-1242). Ancak eski İran dilinde kullanılan Bhima sözcüğü, Hint-Avrupa dil ailesinin en eski üyesi olarak kabul edilen Sanskrit dilinde de kullanılır. Tıpkı eski İran dilindeki anlamları ve sesletimiyle bhīma gibi. Bhīma: Korkunç, dehşetli şeklinde kullanılır. Bu durum Vima ön ismini taşıyan Takto ve Kadphises adındaki hükümdarlara "korkunç ya da dehşet veren, yayan" unvanları ile hitap edildiğini gösterirken; İran-Saka dili ile Sanskrit dili arasındaki doğal etkileşimi de tanımlar. Ayrıca Vima Takto'nun ikinci ismi olan Takto'nun da Hindî diline Farsça'dan geçen kullanımı ve sesletimiyle "takht" şeklinde ifade edilen ve "taht" anlamına gelen sözcükle ilintili olduğunu da düşünmekteyiz. Bu durum bizce Vima Takto'nun "güçlü taht" anlamına gelen ismiyle, tahtın güçlü ve kuvvetli sahibi olduğunu ifade eden bir unvan kullanmış olabileceği ihtimalini de birlikte getirir.

Etnik kökeni ve isminin anlamı konusundaki yapılan çalışmalar kapsamında incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz diğer bir Kuşan Kralı ise, Heraios'dur. Kuşanların atası olarak kabul edilen ve muhtemelen göçe zorlanan Kuşan halkının o dönemki derebeyi olan Heraios'un, Türk kökenli olduğuna dair varsayımlarla ilgili olarak şu yorumlar yapılmaktadır:

Kuşanlar'ın menşei hususunda İslam kaynaklarındaki bazı şahıs isimlerini Kuşan hükümdar isimleriyle benzeştirmeye çalışan J. Markwart, El-Birûni'nin Kâbil Türk-şahi'lerinin kendi menşelerini Barha Tetkin/Barha Tekin'den getirdiklerine işaret ettiğini belirterek bu kişinin, Kuşanlar'ın sikkelerinden bilinen ilk hükümdarları "Heraios" ile aynı olduğu fikrini belirtmektedir (Sachau'dan akt. Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1282).

Adı geçen Barha Tetkin ya da Barha Tekin adlı Türk kökenli yönetici, eğer Kuşan paralarında rastladığımız ilk Kuşan derebeyi olarak bilinen Herious/Miaos ile aynı kişi ise aslında bu kişinin, eski Türk medeniyetlerinde kullanılan ve prens anlamına gelen "tekin" unvanını taşıdığını anlıyoruz. Bu durumda "Barha Prens" şeklinde isimlendirebileceğimiz Türk kökenli bu yöneticinin, Barha sesletimindeki ilk isminin de incelenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Öyle ki Barha sözcüğü de Sanskrit kökenli bir kelime olup sıfat-fiil olarak kullanımıyla "yükselen" gelir (Williams). Yani Barha Tekin, "yükselen prens" anlamına gelen bir isim olarak kullanılmış olabilir. Sonuç olarak bazı kaynaklarda Kuşan toplumunun atası olarak gösterilen Barha Tekin'in ismi, "Barha" Sanskrit kökenli ve "Tekin" Türkçe kökenli birer kelime olarak Hint-Avrupa ile Orta Asya Türk ilişkilerinin bir sonucu olarak kullanılmış bir unvan ya da isim olabileceği kanaatindeyiz.

Kanişka, Huvişka ve Vasişka isimlerini taşıyan Kuşan İmparatorluğunun yükselme ve duraklama dönemi krallarının isimleri hakkında yapılan yorumlar ise şu şekilde özetlenebilir: Daha önce de bahsettiğimiz gibi Kuşan İmparatorluğunun bu dönemki hükümdarlarının isimleri -işka son eki ile bitmektedir. Bu ek eski İran dilindeki ilgili sığata en üstünlük derecesi katan ektir ve Türkçeye çevirdiğimizde sıfatın önüne "en" pekiştireci getirilerek ifade edilir (Frye'den akt. Tezcan, *Kuşanların Menşei* 1242). Bu durum etnik kökenleri hakkında farklı yorumlar yapılan -işka son ekini taşıyan Kuşan kralları isimlerinin, eski İran dilinin etkisi altında olduğunu gösterir.

İmparatorluğun dağılma sürecine girdiği ve eski gücünü Vasudeva sonrası dönemde kaybeden Kuşanların son hükümdarı Vasudeva'nın ismi ise, biz Hindologların araştırma alanı ile doğrudan ilişkilidir. Öyle ki Vasudeva ismi kendisinden önceki Kuşan krallarının gibi, eski İran, Türk ya da Grek dilleri kökenli değil, tam anlamıyla bir Hindu ismidir. Bu isim, Hint mitolojisi ve dininde önemli bir yere sahip olan tanrı Vishnu ile ilgili olan kütle ilişkilidir. MS 2-3. yüzyıllar Buddhizm ve Cainizm sonrası, çok tanrılı din inancı temeline dayanan Hinduizm'in gelişerek Hindistan'a hâkim olduğu dönem olarak bilinir. Bu sebeple

de Kuzey Hindistan'a egemen olan Kuşan imparatoruna da, ilgili dönemde Vasudeva ismi ya da lâkabının verilmesinin tesadüf olmadığını düşünmekteyiz. Hinduizm'in en güçlü iki mezhebinden biri olan Vishnuizm, içinde barındırdığı Vasudeva kültü ile Hint halkı tarafından çokça itibar görmektedir. Üstelik Vasudeva inancı, ata egemen anlayışın bir sonucu olarak doğmuştur. Yani Hint tanrısı Vishnu'nun, insan bedenine bürünmüş avatari Krishna'nın babasına gösterilen saygı doktrinini içinde barındırır. Kuşan hükümdarı olarak işte bu ata gücü sembolize eden isimle aynı ismi taşımak büyük bir üstünlük göstergesi olabilirdi. Bu nedenle de Kuşan kralı Vasudeva da halkının kendisine benzer bir saygı ve bağlılık göstermesi için bu ismi kullanmış olabileceğini düşünmekteyiz. Belki de halk, kendisinin devlet adamlığı ile ilgili sahip olduğu niteliklerden hareketle ona, Vasudeva ismini layık görmüş de olabilir.

Sonuç

Anlaşılan o ki, Orta Asya kökenli Yüeci ırkının yerli diğer kabilelerle girdikleri mücadeleler sonucu, anavatanlarından kovulmaları ve uzun yıllar süren göç hareketlerinin ardından beş farklı kola ayrılış hikâyesi, Kuşanlar olarak anılan yeni bir toplumun doğuşuna sebep olmuştur. Bu kavmin etnik kökeni konusunda yapılan araştırmalar ise, onların Türk kökenli bir Orta Asya kavmi oldukları yönündeki görüşleri daha güçlü kılmaktadır. Biz de Kuşanların Türk menşeli olduğu yönündeki görüşleri savunan tezleri ve ortaya konulan iddiaları desteklediğimizi ifade edebiliriz. S. Lévi, F. Hirth, Hultsch, Konow ve Kennedy gibi araştırmacıların ileri sürdükleri savlar ya da Kalhana ve El-Birûnî gibi seyyah tarihçilerin, Kuşan krallarının soyları hakkındaki bahislerde, Türk oldukları yönündeki kesin ifadeleri, bu sonuca varmamıza ya da daha doğru bir ifadeyle bu eğilimde olmamıza neden olmuştur. Eğer bu görüş doğru ise, Hindistan'daki Türk varlığı ya da egemenlik tarihi, bugün bilinenden çok daha önceye yani MS 1. yüzyıla kadar geriye gitmektedir.

Hükümdarlarının isim ve unvanları hakkındaki çalışmalara bakıldığında ise biraz daha karışık bir tablo karşımıza çıkar. Ancak bu zor tablodan yapılabilecek en kısa yorum, Kuşan İmparatorlarının isim ve unvanları Türk ya da eski İran diline benzerlik gösteren etimolojik ve anlambilimsel özellikler içerdiği yönündedir. Ancak son dönem hükümdarlarından Vasudeva'yı bu sınırlandırmanın dışında bırakmak gerekir. Zira Vasudeva, doğrudan Hint kültür ve uygarlığına ait olan özel bir isimdir. Bizce bu durum -diğer ihtimalleri de göz ardı etmeden- daha çok Türk kökenli olduğunu düşündüğümüz Kuşan İmparatorluğu hükümdarlarının uzun

yıllar süren Hint hakimiyetlerinde, yerel kültürel özelliklerden etkinlenmelerinin bir sonucudur.

Kuşan ismi, toplumu ve hükümdar isimlerinin kökenleri hakkında yaptığımız bu çalışmanın bizce diğer bir önemli yanı ise, Kuşan toplumunun Türk kökenli olduğu yönündeki güçlü ihtimaller doğrultusunda, yüzyıllar boyunca Türk kökenli toplumların Hindistan'a yaptığı akınların ilklerinden sayılabileceği konusundaki gerçektir. Öyle ki, şu anki Hindistan tarihi hakkındaki bilgilerimiz, MS 1. yüzyıl öncesine ait herhangi bir Türk akınından bahsetmez. Eğer irili ufaklı bazı göçler gerçekleşmişse de Türk kökenli yöneticilerin hükümdar olduğu ilk imparatorluk, Hindistan'ın kuzeyinde yüzyıllar boyu egemen olmuş Kuşan İmparatorluğudur.

KAYNAKÇA

Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987.

Chavannes, Edouard. "Büyük Yüeh-Chih (Kuşan)" *Çin Kaynaklarında Türkistan Şehirleri*. Ed. Kürşat Yıldırım. İstanbul: Ötüken, 2013. 84-89.

El-Birûnî, Ebû Rayhan Muhammed b. Ahmed. *Tahkîkû Mâ Li'l Hind*, Ed. Ali İhsan Yitik. Çev. Kıvameddin Burslan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015.

Fleet, John Faithfull. "The Name Kushan." *Journal of the Royal Asiatic Society* 46. 2 (1914): 369-381.

Golden, Peter. *Türk Halkları Tarihine Giriş*. Çev. Osman Karatay. İstanbul: Ötüken, 2012.

Kalhana. *Rājatarāṅgini, Sanskrit Text with Critical Notes*. Bombay: Education Society's Press, 1892.

Katariya, Adesh. *Ancient History of Central Asia: Yuezhi origin Royal Peoples: Kushana, Huna, Gurjar and Khazar Kingdoms*. books.google.com.tr, 2007. Web. 15 Ekim 2017.

Kaya, Korhan. "Eski Hint Metinlerinde Türkler." *Argos Gemicileri Bilimsel Araştırma Dergisi* 10. 1 (2003): 13-22.

----. *Hindistan'da Diller*. Ankara: İmge, 2005.

Konukçu, Enver. *Kuşan ve Akhunlar Tarihi*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1973.

Narain, Awardh Kishore. "İç Asya'da Hint-Avrupalılar" *Erken İç Asya Tarihi*. Der. Denis Sinor. Ed. A. Gün Soydal, İstanbul: İletişim, 2012. 209-244.

Ruben, Walter. *Eski Hind Tarihi*. Çev. Ziya Şanbey. Ankara: Sevinç Matbaası, 1944.

- Samad, Rafi-us. *The Grandeur of Gandhara The Ancient Buddhist Civilization of The Swat, Peshawar, Kabul and Indus Valleys*. New York: Algora Publishing, 2011.
- Sircar, Dineshchandra. *The History and Culture of The Indian People, The Age of Imperial Unity, "Kushanas."* Ed. Ramesh Chandra Majumdar. Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1953.
- Smith, A. Vincent. *The Early History of India From 600 BC to The Muhommadan Conques*. London: Oxford Clarendon Press, 1924.
- . *The Oxford History of India From the Earliest Times to the End of 1911*. London: Oxford Clarendon Press, 1923.
- Stein, Burton. *Hindistan Tarihi*. Çev. Müfit Günay. İstanbul: İnkılap, 2015.
- Tezcan, Mehmet. "Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler." *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006. 9-56.
- . "Kuşanlar'ın Menşei." *Türkler Ansiklopedisi* 1. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. 1228-1317.
- Vásary, István. *Eski İç Asya'nın Tarihi*. Çev. İsmail Doğan. İstanbul: Ötüken, 2007.
- Williams, Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2002.